

Soli İletişim, Medya ve Kültür Dergisi (Soli Dergi)

BİYOİKTİDAR KAVRAMININ SHIVERS FİLMİNDE İMGELEŞTİRİLMESİ

The Imaging of the concept of Biopower in Shivers

Dilek İsaogulları^{*1}

¹ İletişim Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye;

isaogullardilek@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-1840-5698>

ÖZET

Article History:

Received: 21.04.2026

Revised: 11.05.2026

Accepted: 22.05.2026

Published: 22.05.2026

Corresponding Author:

Dilek İsaogulları

isaogullardilek@gmail.com

Aydınlanma düşüncesi, akıllı insan yaşamının merkezine yerleştirilerek bireyi dışsal otoritelerin tahakkümünden kurtarmayı vaat eden bir özgürleşme projesi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak zaman içinde akıl, eleştirel ve normatif niteliğini yitirerek yalnızca belirli amaçlara hizmet eden teknik bir araca indirgenmiş; bu dönüşüm, Horkheimer ve Adorno'nun araçsal akıl eleştirisinin temelini oluşturmuştur. Michel Foucault ise modern iktidarın beden ve cinsellik üzerinde yasaklayıcı değil üretken bir biçimde işlediğini öne sürerek biyoiktidar kavramını geliştirmiştir. Bu iki kuramsal hat, modern rasyonalitenin özgürleşme vaadi ile tahakküm üreten doğası arasındaki gerilimi farklı düzlemlerde sorunsallaştırmaktadır. Bu çalışma, söz konusu kuramsal çerçeveyi David Cronenberg'in 1975 yapımı Shivers filmine uygulayarak filmin modern rasyonalitenin içsel çelişkilerini nasıl görünür kıldığını çözümlemektedir. Starliner Towers adlı steril bir apartman kompleksinde geçen film, Dr. Emil Hobbess'un geliştirdiği deneysel bir parazitin kontrolden çıkarak sakinleri ele geçirmesini konu alır. Parazitin yayılma biçimi Foucault'nun tarif ettiği üretken iktidarın sinematik bir modelini sunar: Parazit yasaklamaz, arzuyu kışkırtarak çoğaltır ve bireyleri bu yolla denetim altına alır. Enfekte bireylerin deneyimlediği "özgürleşme" hissi, Foucault'nun assujettissement (tabii kılma) kavramıyla açıklanabilecek bir yanılsamadır. Çalışma, Shivers'in Aydınlanma eleştirisi ve biyoiktidar çözümlemeleri için üretken bir metin olduğunu ve modern öznenin çözülüşünü sinematik düzlemde somutlaştırdığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Shivers, Araçsal Akıl, Biyoiktidar, Michel Foucault, Aydınlanma Eleştirisi

ABSTRACT

The idea of enlightenment emerged as a project of emancipation that promised to liberate the individual from the domination of external authorities by placing reason at the center of human life. Over time, however, reason lost its critical and normative character and was oversimplified to a technical instrument serving specific purposes; this transformation constitutes the foundation of Horkheimer and Adorno's critique of instrumental reason. Michel Foucault, on the other hand, developed the concept of biopower by arguing that modern power operates, not restrictively, but productively upon the body and sexuality. These two theoretical lines problematize the tension between the emancipatory promise of modern rationality and its capacity to generate domination on different levels. This study applies this theoretical framework to David Cronenberg's 1975 movie Shivers and analyses how the film makes the internal contradictions of modern rationality visible. Set in the sterile apartment complex known as Starliner Towers, the film centers on the outbreak of an experimental parasite developed by Dr. Emil Hobbess that spirals out of control and takes over the residents. The mode through which the parasite spreads presents a cinematic model of the productive power described by Foucault: the parasite does not prohibit, but instead, by stimulating and multiplying desire, gets individuals under control. The sense of "liberation" experienced by the infected subjects is an illusion, which is explicable through Foucault's concept of assujettissement (subjection). This study argues that Shivers constitutes a productive text for critiques of the Enlightenment and analyses of biopower, while concretizing the dissolution of the modern subject on the cinematic plane.

Copyright: © 2026 by the authors.

This article is an open access article distributed under terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-SA) license.

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Keywords: Shivers, David Cronenberg, instrumental reason, biopower, Michel Foucault, critique of the Enlightenment

To cite this article: İsaogulları, D. (2026). Biyoiktidar kavramının Shivers filminde imgeleştirilmesi. Soli İletişim, Medya ve Kültür Dergisi, 2(1), 19-28.

1. Giriş

Aydınlanma düşüncesi, akıllı insan yaşamının merkezine yerleştirilerek bireyi dışsal otoritelerin tahakkümünden kurtarmayı vaat eden bir özgürleşme projesi olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Kant'ın aydınlanmayı, insanın kendi aklını kullanma cesareti göstermesiyle bilinçsizlik durumundan çıkışı imleyen bir uyanış anlatısına dayanır. Ancak aklın zaman içinde geçirdiği dönüşüm, bu özgürleştirici iddianın kendi karşısına evrilmesine yol açmış; akıl eleştirel ve normatif niteliğini yitirerek yalnızca belirli amaçlara hizmet eden teknik bir araca indirgenmiştir. Frankfurt Okulu düşünürlerinden Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno'nun Aydınlanmanın Diyalektiği'nde ortaya koydukları araçsal akıl eleştirisi bu dönüşümün kuramsal çerçevesini çizerken, Michel Foucault'nun biyoiktidar kavramsallaştırması modern iktidarın beden ve cinsellik üzerindeki üretken işleyişini analiz etmeye imkân tanımaktadır. Her iki kuramsal hat modern rasyonalitenin özgürleşim vaadi ile tahakküm üreten doğası arasındaki gerilimi farklı düzlemlerde sorunsallaştırmaktadır.

David Cronenberg'in 1975 yapımı Shivers filmi, söz konusu kuramsal tartışmaları sinematografik bir anlatı düzleminde somutlaştıran bir yapıt olarak öne çıkmaktadır. Film, Starliner Towers adlı modern bir apartman kompleksinde Dr. Emil Hobbes tarafından geliştirilen deneysel bir parazitin kontrolden çıkarak site sakinlerini bedensel ve zihinsel bir dönüşüme uğratmasını konu edinir. Başlangıçta organ nakline alternatif olarak tasarlanan parazit, kısa sürede bireylerin bedenini ele geçirerek onları kontrol edilemez bir arzu ve saldırganlık döngüsüne sürükler. Kapalı ve steril bir yaşam alanı olarak kurgulanan Starliner Towers'ın içeriden çözülüşünü merkeze alan anlatı, Aydınlanma'nın rasyonel düzen vaadinin nasıl tersine döndüğünü çarpıcı bir biçimde görünür kılmaktadır.

Bu çalışma Shivers filmini Aydınlanma düşüncesinin araçsal akla dönüşümü ve Foucault'nun biyoiktidar kavramı çerçevesinde çözümlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Aydınlanma düşüncesinin temel nitelikleri ve aklın araçsallaşma süreci Horkheimer, Adorno ve Touraine'in kuramsal katkıları ışığında ele alınacak; ikinci bölümde ise Foucault'nun özne, iktidar ve biyopolitika üzerine geliştirdiği kavramsal çerçeve incelenecektir. Üçüncü bölümde oluşturulan teorik zemin üzerinden Shivers filminin analizi gerçekleştirilecek; Dr. Hobbes'un notları, parazitin yayılma biçimi, Starliner Towers'ın mekânsal kurgusu ve enfekte bireylerin dönüşümü gibi unsurlar araçsal akıl ve biyoiktidar kavramlarıyla ilişkilendirilerek yorumlanacaktır. Sonuç bölümünde ise filmin modern rasyonalitenin içsel çelişkilerini ifşa eden çok katmanlı bir eleştirel anlatı sunduğu tezi tartışmaya açılacaktır.

Shivers beden-korku türünün kurucu örneklerinden biri olarak genellikle tür sineması çerçevesinde değerlendirilmiş olsa da bu çalışma filmin çok daha geniş bir kuramsal bağlamda okunabileceğini öne sürmektedir. Cronenberg'in anlatısı Aydınlanma'nın özgürleşim vaadi ile araçsal aklın tahakküm üreten doğası arasındaki gerilimi, modern öznenin çözülüşünü ve biyoiktidarın beden üzerindeki üretken işleyişini sinematografik bir düzleme taşıyan felsefi bir metin niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle Shivers yalnızca bir korku filmi değil, aynı zamanda modern rasyonalitenin açmazlarına dair kuramsal tartışmalara katkı sunabilecek bir kültürel üretim olarak konumlanmaktadır.

2. Aydınlanma Düşüncesi ve Aklın Araçsallaştırılması

2.1. Aydınlanma düşüncesi

Aydınlanma çağı, Avrupa'da 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan ve aklın insan yaşamında mutlak yön gösterici olarak konumlandırıldığı bir düşünce çağıdır. "Kant, Aydınlanmayı, fiilen erişilmiş bir durumdan ziyade devam etmekte olan bir süreç olarak alır" Aydınlanma için kullanılan terim, fiilen havanın aydınlanması ve mecazen de bir uyku halinden uyanıklık ya da bilinçlilik haline gelen Aufklärung terimi olup; bu yönüyle insanın bir bilinçsizlik durumundan aklın rehberliğinde çıkışı imlemektedir (Cevizci, 2017; 13-14). Bu bakımdan Aydınlanma yalnızca tarihsel bir dönem adı değil, aynı zamanda bir zihniyet dönüşümü olarak da

değerlendirilir. Bu dönüşümde akıl, gücü, ışığı, aydınlığı temsil ederken; inanç, karanlığı, gölgeyi, körleşmeyi ve yanılmayı temsil etmekteydi (Bozkurt, 2013; 21). Aydınlanma düşüncesi, insanları esasta “kötü” ve “köleleştirici” olduğuna inanılan mitin ve eski düzenin tahakkümünden kurtararak, esasta “iyi” ve “özgürleştirici” olduğu kabul edilen “akıl düzeni”ne sokma niyetindeydi (Çiğdem, 1997; 13). Böylece Aydınlanma düşüncesi, insanı dışsal otoritelerden kurtararak kendi aklını kullanmaya yönelten bir özgürleşme projesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Aydınlanma'nın temel ilkelerinden biri, dışsal bir otorite tarafından dayatılanlar karşısında kişinin kendi seçtiği ve karar verdiği şeyin tercih edilmesidir (Todorov, 2019; 10).

Ancak bu süreç, başlangıçtan itibaren belirli bir gerilimi de içinde barındırır. Bacon'a göre, insan, 'tabiat'ı anlar ve ona hükmeder. Bunu hem nesnelere hem zihne bakarak yapar. Anlamak hükmetmektir; bilgi güçtür; bilmek, yapmaktır. Güç ile eş anlamlı olan bilgiyi elde etmek için 'tabiat'ın kanunlarına uymak gerekir. Çünkü sebebin bilinmemesi, sonuçta, insanı yanlış zanlara sürükleyebilir.” (Bacon, 2012; 15). Bacon'ın bilgi anlayışında görüldüğü üzere, bilgi yalnızca hakikati kavramanın bir yolu değil, aynı zamanda doğa üzerinde egemenlik kurmanın bir aracı olarak konumlandırılmıştır. Bu durum, Aydınlanma'nın özgürleştirici iddiası ile tahakküm kurucu yönü arasındaki çelişkinin erken bir göstergesi olarak okunabilir. Nitekim Aydınlanma, insanı merkeze alarak her şeyin ölçüsü haline getirmiştir (Cevizci, 2017; 19). Bu merkezileşme yalnızca düşünce düzeyinde kalmamış; insan kendini merkeze almıştır. Ve sadece insan değil, beden de; yalnızca beden değil, duyular da; yalnızca duyular değil, zevk de (Chaunu, 2000; 269). Böylece insan, yalnızca düşünen bir özne değil, aynı zamanda düzenlenmesi ve yönlendirilmesi gereken bir varlık olarak konumlanmıştır.

Aydınlanma düşüncesi, toplumsal düzenin akıl yoluyla yeniden kurulabileceği yönünde güçlü bir iyimserlik taşımaktadır. Bu iyimserlik, iyi yasalar ve rasyonel düzenlemeler aracılığıyla bireyin toplumsal bir varlık haline getirilebileceği inancına dayanır (Bozkurt, 2013; 23).

Dolayısıyla Aydınlanma, anlam bakımından tekil ve homojen bir yapıdan ziyade, farklı eğilimleri ve çelişkileri içinde barındıran çok katmanlı bir düşünce alanı olarak değerlendirilmelidir (Cevizci, 2017; 11). Bu çok katmanlı yapı, bir yandan özgürleşme ve ilerleme ideallerini taşıırken, diğer yandan bu ideallerin kendi iç gerilimlerini de üretmektedir.

Aydınlanma ile birlikte özne kavramı, birey kavramına dönüşmüştür. Ne var ki “toplumsal özne olarak somut ‘birey’ vardır; ancak bu bireyin ‘ben’i göz ardı edilmiştir” (Çiğdem, 1997, s. 48). “Ben”in bu konumu, bizi aklın araçsal hale geldiği noktaya taşır. Zira Kant’a göre akıl itaatkârdır ve bireyin toplumda kendisi için tayin edilmiş rolünü en iyi biçimde yerine getirmesine yardımcı olmaktadır (Çiğdem, 1997, s. 91). Aklın bu itaatkâr yapısı, onu itaat edilen bir otoriteye dönüştürmekte gecikmez. Modern düşüncenin temelinde yatan, aklın insanı doğa karşısında özgürleştirecek bir araç olduğu inancı da bu söylemle örtüşür.

2.2. Aklın araçsallaştırılması

Aydınlanma düşüncesiyle birlikte insan, doğayı ve kendi bedensel varoluşunu akıl aracılığıyla denetleyebilen bir özne olarak konumlandırılmıştır. Ancak bu süreç, aklın özgürleştirici bir araç olmaktan çıkarak tahakküm kuran bir yapıya dönüşmesine yol açmıştır. Nitekim Max Horkheimer'in ifade ettiği gibi, “doğa üzerindeki egemenlik, insan üzerindeki egemenliği getirir” (Horkheimer, 2013; 120). Bu durum, insanın doğaya hâkim olma iddiasının -ki bu iddianın tohumları Bacon'da mevcuttur- aynı zamanda kendi varoluşunu belirleyen yeni bir bağımlılık ilişkisi yarattığını gösterir. Bu dönüşüm, akıl kavramının tarihsel anlamındaki değişimle birlikte daha görünür hale gelir. Alain Touraine'in belirttiği üzere, modern insan artık aklın evrensel kurallarına göre davranmaz, “akıl” sözcüğü uzun zaman, insanlar için erek işlevi gören ebedi fikirlerin bilinme ve özümsemesine ilişkin etkinlik anlamı taşıdı. Bugün ise, tersine, herkesin, belli bir zamanda benimsediği erklerle hizmet edecek yöntemleri bulmak aklın yalnızca rolü değil, aynı zamanda da temel işlevidir. (Touraine, 2002; 173). Böylece akıl, normatif ve eleştirel bir ilke olmaktan çıkarak teknik bir işleve dönüşür. Bu durum, Max Horkheimer'in Akıl Tutulması'nda ortaya koyduğu araçsal akıl eleştirisiyle örtüşür. Aydınlanma'nın doğayı anlamdan arındırarak nesneleştirilmesi, bu sürecin en kritik aşamalarından biridir. Doğanın “her türlü içsel değer ya da anlamdan arındırılması” (Horkheimer, 2013; 125), insanı sonsuz bir tatmin arayışına sürüklerken,

aynı zamanda onu kendi kurduğu sistemlerin içine hapseder. Bu bağlamda modernite, yalnızca ilerleme değil, aynı zamanda "birey, toplum ve doğa arasındaki yavaş ama kaçınılmaz kopmanın tarihi" olarak da konumlanır (Touraine, 2002;174). Bu kopuş, insanın hem dış dünyayla hem de kendi içsel doğasıyla kurduğu ilişkinin parçalanmasına yol açmıştır. Adorno ve Horkheimer'in belirttiği gibi, "düşüncenin matematiksel bir ağıta indirgenmesiyle, dünyanın kendi kendinin ölçüsüne karar verilmiş olur". (Adorno & Horkheimer, 2014: 47). Bu noktada akıl, başlangıçtaki eleştirel ve sorgulayıcı niteliğini yitirerek giderek araçsal bir karakter kazanır. Horkheimer, Akıl Tutulması'nda, "bütün varlık alanlarının bir araçlar alanına dönüştürülmesinin, bu araçları kullanması beklenen öznenin de ortadan kalkmasına yol açacağını" vurgular (Horkheimer, 2013; 120). Böylece düşünme etkinliği, etik ve eleştirel boyutunu kaybederek teknik bir işleyişe indirgenir. Bu durum, modern toplumun nihilist görünümünü hazırlayan temel dinamiklerden biri olarak ortaya çıkar.

Aklın bu dönüşümü, doğayla kurulan ilişkiyi kökten değiştirirken, aynı zamanda öznenin çözülüşünü de beraberinde getirir. Horkheimer'in belirttiği gibi, "doğa, akıl tarafından konulmuş bir amaç ve dolayısıyla hiçbir sınırı olmayan mutlak sömürünün nesnesidir" (Horkheimer, 2013; 130). Bu yaklaşım, doğayı kontrol edilebilir bir nesneye indirger ve insanın kendi bedensel ve içgüdüsel yönünü de benzer bir denetim altına almasına yol açar. Böylece birey, kendi doğasına karşı konumlanan bir özneye dönüşür ve bu durum, insanın kendi varoluşuyla kurduğu ilişkiyi gerilimli hale getirir. Modernliğin bu krizi, yalnızca aklın araçsallaşmasıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda bireyselliğin ve özne olma kapasitesinin aşınmasına da yol açar. Touraine'in vurguladığı gibi, Aydınlanma'nın akla ve özgürlüğe dayanan birey anlayışı çökmüş; birey, propaganda, tüketim ve kitle kültürü tarafından kuşatılmıştır (Touraine, 2002: 185). Bu bağlamda modern özne, artık kendi eylemlerinin merkezinde yer alan bir fail olmaktan uzaklaşarak, dışsal sistemlerin belirlediği kırılgan bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreçte haz ve arzu alanı da dönüşüme uğrar. Modern toplumda haz ilkesinin genişlemesi ve cinselliğin serbestleşmiş gibi görünmesi, aslında yeni bir denetim biçimini beraberinde getirir (Touraine, 2002; 184). Bu durum, bastırmanın ortadan kalktığı değil, daha karmaşık ve içselleştirilmiş biçimlerde yeniden üretildiği anlamına gelir. Böylece birey, özgürleştiğini düşündüğü alanlarda dahi bu bastırma mekanizmasının çerçevesi içerisinde hareket eder. Bu noktada Aydınlanma, yalnızca aklın ve özgürlüğün zaferi olarak değil, aynı zamanda öznenin çözülüşünü hazırlayan bir süreç olarak düşünülmelidir. Aklın araçsallaşmasıyla birlikte, başlangıçta doğa üzerindeki tahakkümü hedefleyen rasyonel düzen, giderek insanın kendi varoluşunu da kapsayan bir denetim mekanizmasına dönüşür. Tam da bu kırılma noktası, Michel Foucault'nun düşüncesinde merkezi bir yer tutar. Foucault, modern öznenin önceden var olan, bütünlüklü bir yapı olmadığını; aksine bilgi ve iktidar ilişkileri içinde tarihsel olarak üretildiğini ileri sürer. Bu perspektifte özne, artık kendinde temellenen bir varlık değil, belirli söylemler, kurumlar ve pratikler aracılığıyla kurulan bir etki olarak kavranır. Dolayısıyla Aydınlanma'nın özerk ve rasyonel özne ideali, Foucault'da yerini, sürekli biçimlenen ve dönüştürülen bir özne anlayışına bırakır.

Bu dönüşüm, iktidarın doğasına ilişkin anlayışı da köklü biçimde değiştirir. İktidar, yalnızca yasaklayan ya da bastıran bir güç olarak değil; bilgi üreten, normlar koyan ve özneyi şekillendiren üretken bir mekanizma olarak işler. Bu nedenle modern toplumda iktidar, görünür baskı biçimlerinden çok, gündelik yaşamın içine nüfuz eden, bedeni ve davranışları ayrıntılar düzeyinde düzenleyen mikro süreçler aracılığıyla etkisini gösterir. Foucault'nun biyoiktidar kavramı, tam da bu dönüşümün en yoğunlaştığı noktayı ifade eder. Biyoiktidar, yaşamın kendisini—bedeni, sağlığı, cinselliği ve nüfusu—yönetilebilir bir alan haline getirirken, aynı zamanda bu alanları sürekli olarak üretir ve çoğaltır. Böylece özne, yalnızca denetlenen bir varlık değil, bu denetim süreçleri içinde kurulan ve yeniden şekillenen bir yapı olarak ortaya çıkar.

3. Michel Foucault'da Özne ve Biyopolitika

3.1. Özne kavramı

Michel Foucault'nun düşüncesi, modern öznenin nasıl kurulduğunu anlamak açısından, klasik iktidar ve bilgi anlayışlarını kökten dönüştüren bir perspektif sunar. Foucault'nun yaklaşımı, Friedrich Nietzsche'nin soykütüksel yöntemine dayanır ve bu doğrultuda mevcut düzenin doğal

ve kaçınılmaz olduğu yönündeki kabulleri sorgulamayı amaçlar. Madan Sarup'un belirttiği üzere, bu yöntem "şimdi"den hareket ederek geçmişteki kırılmaları izler ve süreklilik kadar kopuşları da görünür kılmaya yönelir (Sarup, 2004: 90). Bu yöntem, tarihi yalnızca olayların kronolojik bir dizilimi olarak değil, farklı güç ilişkilerinin ve söylemsel mücadelelerin ürünü olarak analiz etmeye yönelir. Bu noktada Eroğlu, Foucault'nun çalışmalarını soy kütüksel bir düzleme oturtarak özneyi temel aldığını ve iktidar olgusunu öznenin tarih içerisinde ne şekilde nesneleştiğini göstermek adına bir araç olarak kullandığını vurgular (Eroğlu, 2016: 40).

Foucault'nun analizinde belirleyici olan bir diğer unsur, modern düşüncenin dışladığı alanlara yönelmesidir. Delilik, rastlantı ve kopukluk gibi unsurların incelenmesi, rasyonel düzenin sınırlarını açığa çıkarmayı amaçlar (Sarup, 2004 91). Bu yaklaşım, aklın kurucu olduğu kadar dışlayıcı bir işlev de gördüğünü gösterir ve böylece öznenin bütünlüklü ve tutarlı bir yapı olduğu fikrini problematize eder. Çelebi'nin belirttiği gibi Foucault'da özne, iktidarın yalnızca baskı uyguladığı bir nesne olmanın ötesinde, bilgi ve söylem aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir konumdur (Çelebi, 2013: 515-517). Bu yaklaşım, modern düşüncenin merkezine yerleştirdiği insan figürünü de problematize eder. Nitekim Foucault, insanın tarihsel olarak ortaya çıkmış bir bilgi formu olduğunu ve bu formun değişmesiyle birlikte ortadan kalkabileceğini ileri sürer: "insanın... bilgimizin içindeki sıradan bir konumdan ibaret olduğu ve bu bilginin yeni bir biçim bulmasıyla yok olacağı" düşüncesi, öznenin geçiciliğine işaret eder (Foucault, 2001: 23). Bu perspektif, özneyi ontolojik sabite olmaktan çıkararak, tarihsel olarak kurulmuş kırılmalı bir yapı haline getirir.

Bu kırılmalı, iktidar ile bilgi arasındaki ilişki üzerinden daha da belirginleşir. Foucault'ya göre iktidar, belirli bir grubun elinde bulunan ve sahip olunan bir "şey" değildir; aksine toplumsal ilişkilerin tüm dokusu içinde dolaşan bir işlemdir. Bu nedenle iktidar, "sahiplenilen bir töz değil, sosyal dokunun tüm yaygınlığı içinde işleyen bir güç" olarak anlaşılmalıdır (Gros, 2021: 78-79). Bu yaklaşım, iktidarı merkezi ve baskıcı bir yapı olarak gören klasik anlayıştan radikal biçimde ayrılır. Bu noktada bilgi ile iktidar arasındaki ilişki belirleyici hale gelir. Foucault'nun perspektifinde bilgi, iktidardan bağımsız bir alan değildir; aksine iktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi üretirken, üretilen bilgi de yeni iktidar ilişkileri doğurur. Bu nedenle "iktidarın bilgiyi ürettiği ve bilgi ile iktidarın birbirini doğrudan içerdiği" bir yapı söz konusudur (Urhan, 2010: 107). Ferda Keskin'in vurguladığı gibi, Foucault'da söylem kavramı, bilgi ile iktidar arasındaki bu ayrılmaz ilişkinin somutlaştığı zemindir; söylem, yalnızca bir ifadeler toplamı değil, aynı zamanda özneye belirli konumlar tahsis eden ve onun hareket alanını belirleyen bir pratiktir. (Keskin, 1999: 18-20). Böylece özne, hem bu bilgi alanlarının nesnesi haline gelir hem de bu alanlar içinde tanımlanır. Dolayısıyla modern özne, kendi bilincinin merkezinde yer alan bağımsız bir fail olmaktan ziyade, bilgi-iktidar ilişkileri içinde kurulan bir etki olarak ortaya çıkar. Bu durum, öznenin yalnızca denetlenen değil, aynı zamanda üretilen bir varlık olduğunu gösterir.

3.2. Biyoiktidar: Beden ve Cinselliğin Üretimi

Foucault'nun iktidarı üretken bir yapı olarak ele alan yaklaşımı, beden ve yaşam üzerindeki denetim biçimlerini açıklamak için biyoiktidar kavramına doğru genişler. Bu bağlamda iktidar, yalnızca yasaklayan ya da bastıran bir mekanizma değil; bedeni, arzuyu ve yaşam süreçlerini düzenleyen, çoğaltan ve yönlendiren bir güç olarak işlev görür. Nitekim Foucault'ya göre iktidar, belirli bir merkeze ait sabit bir yapı olmaktan ziyade, "sosyal dokunun tüm yaygınlığı içinde dolaşan" ve sahiplenilmekten çok icra edilen bir ilişkiler ağıdır (Gros, 2021: 78-79). Bu dönüşümün izleri, Foucault'nun disiplin toplumlarına ilişkin analizlerinde açıkça görülür. Klasik dönemden itibaren "bedenin iktidarın nesnesi ve hedefi olarak keşfi söz konusudur" (Foucault, 1992: 168). Bu ifade, iktidarın artık yalnızca dışsal bir egemenlik ilişkisi kurmadığını, doğrudan bedenin içine yerleşerek onu işleyen bir mekanizma haline geldiğini gösterir. Bu anlamda iktidarın en somut uygulama alanı bedendir; zira "iktidarın uygulanmasından daha maddi, daha fiziksel ve daha bedensel hiçbir şey yoktur" (Urhan, 2010: 112).

Foucault'nun Julien Offray de La Mettrie üzerinden tartıştığı "makine-insan" modeli, bu dönüşümün teorik ifadesi olarak okunabilir. Bu modelde beden, hem indirgenebilir bir mekanizma hem de eğitilebilir bir yapı olarak kavranır; bu iki boyutu birleştiren temel ilke ise itaatkârlıktır. Bu doğrultuda "tabii kılınabilen ve geliştirilebilen bir beden itaatkâr bir bedendir" (Foucault, 1992: 169). Ancak bu itaatkârlık, yalnızca baskı yoluyla değil, aynı zamanda öznenin kurulumu

üzerinden işler. Nitekim Foucault'nun "tabi kılma" (assujettissement) kavramı, bu sürecin çift yönlü doğasını açığa çıkarır: özne hem iktidar tarafından tabi kılınır hem de ancak bu tabi kılınma süreçleri içinde kurulur (Foucault, 2012: 281). Bu çerçevede beden, yalnızca denetlenen bir nesne değil; aynı zamanda öznenin kurulduğu bir yüzey haline gelir. İktidar, bedeni bütünsel bir varlık olarak değil, ayrıntılar düzeyinde ele alarak onun hareketlerini, jestlerini ve arzularını ince bir denetim altına alır. Bu mikro düzeyde işleyen mekanizmalar, bedeni parçalayarak kontrol eder ve onu normatif bir düzene göre yeniden üretir. Butler'ın da işaret ettiği üzere, Foucault'nun perspektifinde beden, söylem ile iktidar rejimlerinin, hem hukuki hem de üretken kuvvet bağlantıları içinde düğümlendiği bir kesişim noktasına, bir bağlantı noktasına karşılık gelir (Butler, 2012: 277-279).

Biyoiktidarın en önemli işleyiş alanlarından biri cinselliktir. Ancak bu alan, bastırılan bir alan olmaktan ziyade, sürekli olarak üretilen ve çoğaltılan bir söylem alanıdır. Foucault'nun da belirttiği gibi burada söz konusu olan, "beden ve cinsellik üzerinde uygulanan üretken bir iktidar türüdür" (Foucault 2007: 42-43). Bu üretkenlik, cinselliğin sınırlandırılması yerine çoğaltılması üzerinden işler; cinsellik, bireyin dışına atılan değil, onun kimliğini kuran bir mekanizma haline gelir. Bu süreçte haz ile iktidar arasında karşılıklı bir güçlendirme ilişkisi kurulur. İktidar, cinselliği bastırmaz; onu "haz ile iktidarın birbirini güçlendirdiği sarmallar" içinde yeniden üretir (Foucault, 2007: 42-43). Böylece modern toplum, bastırılmış bir yapıdan çok, cinselliğin sürekli üretildiği ve çeşitlendirildiği bir yapı olarak ortaya çıkar. Bu noktada Foucault'nun biyoiktidar kavramı, öznenin yalnızca disiplin edilmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda yaşamın estetik ve etik olarak kurulmasıyla da ilişkilidir. İktidar teknolojileri, bedenlerin bakımlarını üstlenerek ve terbiye ederek yararlılıklarının ortaya çıkarılmasını ve da işlevsel olmasını amaçlamaktadır (Foucault, 2007: 102). Eroğlu'nun da altını çizdiği üzere, iktidar ilişkileri kendilerini en açık biçimde delilik, suçluluk ve cinsellik gibi öznel deneyim alanlarında görünür kılar ve yönetimsellik kavramı tam da bu ilişkilerin bir tür dışavurumu olarak değerlendirilebilir (Eroğlu, 2016: 41-42). Biyoiktidar böylece bedenin disipline edilmesi ile yaşamın düzenlenmesi süreçlerini birbirine bağlayan çift yönlü bir iktidar biçimi olarak işler. Özne, kendi arzularının ve bedensel varoluşunun sahibi olan bağımsız bir varlık olmaktan çıkar; iktidarın bedensel ve cinsel düzeyde işleyen üretim mekanizmaları içinde sürekli olarak kurulan ve dönüşen bir yapı haline gelir.

4. Aklın Araçsallaştırılması ve Biyopolitika Bağlamında Shivers (1975) Filminin Analizi

David Cronenberg'in Shivers (1975) filmi, modern bir apartman kompleksi olan Starliner Towers'da üretilen deneysel bir parazitin kontrolden çıkmasıyla birlikte, site sakinlerinin bedensel ve zihinsel dönüşüme uğramasını konu edinir. Başlangıçta organ nakline alternatif olarak tasarlanan bu parazit, kısa sürede bireylerin bedenini ele geçirerek onları kontrol edilemez bir arzu ve saldırganlık döngüsüne sürükler. Film, kapalı ve steril bir yaşam alanı olarak kurgulanan bu mekânın içeriden çözülüşünü izlerken, Aydınlanma'nın rasyonel düzen vaadinin nasıl tersine döndüğünü görünür kılar.

Filmin açılış sekansında, Starliner Towers'ı tanıtan reklam broşürü seslendirilir: "Starliner Towers... Şehirden uzakta, huzurlu ve medeni bir yaşam... İhtiyacınız olan her şey burada... Dükkanlar, kuaför, yüzme havuzu, sağlık kulübü..." Bu seslendirme, Aydınlanma'nın rasyonel ütopyacılığının tüketim toplumuna tercüme edilmiş halidir. Starliner Towers, dış dünyanın kaosundan, "kırından" ve öngörülemezliğinden arındırılmış, her şeyin akıl tarafından planlandığı, kendi kendine yeten bir mikro-kozmos olarak sunulur. Ne var ki film boyunca tanık olacağımız üzere, bu steril rasyonalite, tam da bastırdığı "doğa" tarafından içeriden fethedilecektir. Bu mekân, Foucault'nun "disiplin toplumu" analizindeki kapatılma mekânlarının (hastane, okul, kışla) modern bir apartman kompleksine evrilmiş halidir; bedenleri düzenlemeyi, gözetlemeyi ve normatif bir yaşam biçimini dayatmayı amaçlayan bir mimari iktidar aygıtıdır.

Shivers'a yönelik bu okuma birbiriyle bağlantılı üç kuramsal izlek etrafında örülecektir. Bunlardan ilki, Dr. Emil Hobbes'un kişiliğinde somutlaşan ve Baconcu "bilgi güçtür" düsturunun sapkın bir tezahürü olarak beliren Aydınlanmacı aklın araçsallaşmasıdır. İkinci izlek, filmin merkezindeki parazitin, Foucault'nun biyoiktidar kavramının bir metaforu olarak işleyişine; bir başka deyişle bedeni ve cinselliği bastırmak yerine kısırtarak ve çoğaltarak denetim altına alan üretken bir

iktidar mekanizması olarak değerlendirilmesine odaklanır. Üçüncü tartışma hattı ise, banyo sahnesi gibi spesifik anlar üzerinden modern öznenin çözülüşü ve "tabi kılma" (assujettissement) kavramıyla tanımladığı süreci analiz etmeyi amaçlar.

Filmin gerilimi başlamadan hemen önce, Dr. Hobbes'un laboratuvarından bazı notlar (buzdolabı üzerine kağıda yazılı) ve masasında bıraktığı, ölümünden sonra arkadaşı Rollo Linsky'nin bulduğu notlar, filmin felsefi omurgasını oluşturan ve Aydınlanma düşüncesinin içsel çelişkilerini açığa çıkaran metinler olarak öne çıkar.

İlk ve en çarpıcı not şudur: "Aşırılığın yolu bilgeliğin sarayına çıkar" ("The road of excess leads to the palace of wisdom"). İngiliz şair ve mistik William Blake'in The Marriage of Heaven and Hell eserinden alınan bu cümleyi Hobbes'un laboratuvarındaki buzdolabına asmış olması, onun Aydınlanma'nın araçsallaşmış aklına bir başkaldırı olarak gördüğü projesinin özünü açıklar. Hobbes, "aşırı düşünen bir hayvan" olarak tanımladığı modern insanı, akıl yoluyla tekrar içgüdülerinin "bilgeliğine" döndürmeyi amaçlamaktadır. Ne var ki, tam da bu noktada Aydınlanmanın Diyalektiği devreye girer. "Bilgelik sarayına" giden yol, onun için bir cerrahi müdahale, bir laboratuvar hayvanının (parazitin) üretilmesi ve insan bedenine enjekte edilmesi sürecine indirgenmiştir. Bu, tam da Horkheimer'in Akıl Tutulması'nda belirttiği gibi, akıl burada amaçları sorgulamaktan vazgeçip yalnızca araçları optimize etmeye yönelmiştir.

İkinci not ise Hobbes'un projesinin biyopolitik boyutunu gözler önüne serer: "seks zekice icat edilmiş Bir cinsel yolla bulaşan hastalıktır." Foucault'ya göre modern iktidar, cinselliği tıbbi, pedagojik ve psikiyatrik söylemler aracılığıyla bir bilgi nesnesi haline getirerek denetler. Hobbes ise burada, cinselliğin kendisinin zaten bir tür iktidar mekanizması veya bulaşıcı bir delilik olduğunu ima eder. Ona göre, insanı diğer canlılardan ayıran "aşırı düşünme" yetisi, cinselliği basit bir üreme eyleminden çıkarıp karmaşık bir psikolojik ve toplumsal patolojiye dönüştürmüştür. Hobbes'un çözümü, bu "hastalığı" yine bir hastalıkla tedavi etmektir başka deyişle zihinsel olanı bedensel olanla değiştirmek. Bu noktada, Touraine'nun sözünü ettiği "birey, toplum ve doğa arasındaki yavaş ama kaçınılmaz kopmanın" en uç noktasıdır. Hobbes, düşünce ile beden arasındaki kopuşu, bedeni tamamen düşünceden arındırarak "iyileştirmeye" çalışmakta, böylece öznenin bütünüyle çözülüşüne giden yolu aralamaktadır.

Üçüncü not ise bu çözülüşün gerekçesini sunar: "insan aşırı düşünen bir hayvandır. Ruh fazla gelişmiş bir organ ve cinsellik." Linsky'nin bulduğu ve bir telefon görüşmesi sırasında Dr. Roger St.Luc ile paylaştığı bu notlar, Aydınlanma'nın insan tanımının merkezini hedef alır. Aydınlanma, insanı düşünen bir varlık, res cogitans olarak tanımlamış ve onu diğer canlılardan bu özelliğiyle ayırmıştır. Hobbes ise bu düşünme yetisinin "aşırı" olduğunu, bir tür patolojik fazlalık teşkil ettiğini iddia eder. Ona göre insanı insan yapan şey, aynı zamanda trajedisinin de kaynağıdır; düşünme yetisi insanı doğadan, bedeninden ve içgüdülerinden kopararak kendi varoluşuna yabancılaştırmıştır. Hobbes'un paraziti, bu yabancılaşmayı tersine çevirmeyi insanı yeniden doğayla, bedeniyle, içgüdüleriyle buluşturma girişimidir. Ancak bu girişim, tam da kullandığı araçlar nedeniyle başarısızlığa mahkumdur. Hobbes, düşünme yetisini devre dışı bırakmak için yine düşünme yetisine başvurmakta, akli aşmak için akli kullanmakta, doğaya dönmek için doğayı manipüle etmektedir. Bu paradoks, Aydınlanma'nın araçsal akla dönüşümünün kaçınılmaz sonucudur.

Filmdeki önemli sahnelerden ve rahatsız edici sahnelerden biri, parazitin genç bir kadına banyo yaparken bulaşmasıdır. Bu sahne teorik çerçevede tartışılan "özne" kavramının çözülüşünü somutlaştıran bir mikrokozmoz işlevi görür. Kadının banyoda ki hali, onun en savunmasız ve en doğal halini temsil eder: Çıplaktır, küvetin içinde uzanmıştır ve her türlü toplumsal maskeden soyutlanmıştır. Bu aynı zamanda Aydınlanma'nın "özne" olarak konumlandığı bireyin, kendi bedeniyle baş başa kaldığı, dış dünyanın rasyonel denetiminden uzaklaştığı ender anlardan biridir. Banyo, modern apartman dairesinin en mahrem, en "içerisi" olan mekanıdır. Kadın küvetin içinde uzanmışken giderin ağzından gelen hırıltılı sesle irkilir. Gider, modern rasyonalitenin dışı, atık ve pislik olarak kodlayıp görünmez kıldığı her şeyin tahliye edildiği noktadır. Parazitin tam da bu giderden çıkarak kadının bedenine temas etmesi ve bulaşması, kişinin kendi evinde ve korunaklı alanında bile tehdit altında olduğunu göstermektedir. Tahliye edilen pislik deyim yerindeyse

doğaya içkin atıklar, bastırılan olarak geri dönmektedir.

Parazitin yayılmasının filmde bir tür "özgürleşme" olarak sunulması dikkate değerdir. Enfekte olan karakterler, başlangıçta korku ve tiksinti duysalar da, enfeksiyon ilerledikçe bir tür coşku, bir tür haz yaşamaya başlarlar. Uygarlığın baskılarından, ahlaki kurallardan ve toplumsal normlardan kurtulmuş görünürler Bu anlamda, parazit onlara bir tür "özgürlük" vaat eder. Ancak bu özgürlük, öznenin tamamen yok olduğu, bireyselliğin silindiği bir özgürlüktür. Foucault'nun "tabi kılma" kavramı burada tam anlamıyla işlerlik kazanır: Enfekte olanlar parazite tabi kılınarak yeni bir tür özne konumu edinirler. Onların özgürlüğü parazitin onlara dayattığı arzusunun özgürlüğüdür; kendi arzularının sahibi değil, parazitin arzusunun taşıyıcısıdır. Touraine'in vurguladığı gibi, modern toplumda haz ilkesinin genişlemesi ve cinselliğin serbestleşmiş gibi görünmesi aslında yeni bir denetim biçimini beraberinde getirir. Birey özgürleştiğini düşündüğü alanlarda dahi iktidarın belirlediği çerçevenin içinde hareket etmektedir.

Parazitin yayılması aynı zamanda toplumsal çözülüşü de beraberinde getirir. Starliner Towers'ın sakinleri arasındaki toplumsal ilişkiler, hiyerarşiler ve roller hızla çözülür. Doktor, hasta, yönetici, sakin, güvenlik görevlisi gibi kategoriler anlamını yitirir. Herkes, parazitin taşıyıcısı olma potansiyeli karşısında eşitlenir. Aydınlanma, tüm insanların akıl sahibi varlıklar olarak eşit olduğunu ilan etmişti; Shivers (1975) ise tüm insanların arzu sahibi bedenler olarak eşit olduğunu, daha doğrusu parazitin taşıyıcıları olarak eşitlendiğini gösterir. Bu eşitlenme, Aydınlanma'nın vaat ettiği özgürleşmenin değil, araçsal aklın yarattığı tahakkümün bir sonucudur.

Parazitin yayılma biçimi (cinsel temas yoluyla) bir başka açıdan şu şekilde okunabilir, filmdeki cinselliği biyolojik bir zorunluluktan çok, bir söylem ve iktidar teknolojisi haline getirir. Enfekte olan bireyler, kendi arzularının kaynağı olmaktan çıkar; parazitin "iradesini" bedenleri aracılığıyla ifade ederler. Bu durum, Foucault'nun "haz ile iktidarın birbirini güçlendirdiği sarmallar" (Foucault, 2012, s. 42-43) tanımını doğrular. Parazit sayesinde iktidar (bilimsel-rasyonel proje olarak Hobbes'un iradesi) bedenlere nüfuz eder, ancak bu nüfuz ediş tam da haz üretmek gerçekleşir. Enfekte bireylerin yaşadığı coşku, haz ilkesinin iktidar tarafından nasıl yeniden yönlendirilebileceğini gösterir.

Filmin finaline doğru, enfekte olmuş apartman sakinleri binanın kapalı yüzme havuzunda toplanırlar: Havuz, Starliner Towers'ın "medeni yaşam" vaadinin bir parçasıdır; doğanın (suyun) kontrol altına alınıp, beton bir çukur içinde, klorlanarak sterilize edilmiş halidir. Tıpkı banyodaki küvet gibi, havuz da vahşi doğanın rasyonel mekâna hapsedilmiş bir temsilidir. Filmde havuza doğru dışardan (doğadan) gelen dürtüleriyle hareket eden, zombileşmiş insanlar görülür; artık parazit tüm site sakinlerine bulaşmıştır ve havuz rasyonelitenin o steril alanı olmaktan çıkar. Bu noktada parazit, bilimkurgunun kodlarını içeren bir yaratık değil; Hobbes tarafından "doğanın" bir parçası olan, içgüdüleri serbest bırakmak için yaratılmış bir araçtır. Bu anlamda parazit, "yabancı" değil, "içeriden" gelen bir güçtür. Bu durum, Aydınlanma düşüncesinin doğayı "her türlü içsel değer ya da anlamdan arındırması" (Adorno & Horkheimer) sürecinin diyalektik bir tersine çevrilisidir. Bacon'ın dediği gibi, "anlamak hükmetmektir." İnsan, doğayı anlamaya ve ona hükmetmeye çalışırken, aslında kendi içindeki doğayı da anlamaya ve hükmetmeye çalışır. Hobbes'un paraziti, bu hükmetme arzusunun en uç noktasıdır. Ancak bu hükmetme çabası, doğanın tamamen ortadan kalkmasıyla değil, onun daha vahşi ve kontrol edilemez bir biçimde geri dönmesiyle sonuçlanır. Havuzdaki kalabalık, Touraine'in sözünü ettiği "bireyselliğin ve özne olma kapasitesinin aşınması"nı gözler önüne serer. Onlar artık birey değil, tek bir organizmanın (parazit kolonisinin) uzantılarıdır. Aydınlanma'nın özgür ve rasyonel birey ideali, bu sahnede yerini, ilksel dürtüler tarafından yönetilen, birbirinin aynı bir kitleye bırakır.

Havuzdaki enfekte bedenler aynı zamanda biyoiktidarın iki temel özelliğini birden görünür kılar: disiplin (bedenleri ayrıntılı olarak denetleme, eğitime ve düzenleme) yerini güvenlik (nüfusun genel dengesini sağlama) mekanizmalarına bırakmıştır.

Filmin finalinde enfekte bireylerin apartmandan çıkarak dış dünyaya yayılması, krizin artık kapalı mekânla sınırlı kalmadığını gösterir. Starliner Towers'ın steril sınırları aşılmış; kontrol altına alınması amaçlanan yaşam, tüm toplumsal alana taşmıştır. Bu noktada, kapatılma mekânları

(apartman, laboratuvar, klinik) artık işlevini yitirmiştir; iktidar, tüm toplumsal dokuya yayılmıştır.

5. Sonuç

Bu çalışma, David Cronenberg'in Shivers (1975) filmini, Aydınlanma düşüncesinin araçsal akla dönüşümü bağlamında Horkheimer ve Adorno'nun eleştirel kuramı ile Michel Foucault'nun biyoiktidar kavramsallaştırması çerçevesinde çözümlemiştir. Yapılan analiz, filmin modern rasyonalitenin içsel gerilimlerini ifşa eden çok katmanlı bir eleştirel anlatı sunduğunu ortaya koymuştur.

Birinci analiz hattında, Dr. Emil Hobbes'un kişiliğinde somutlaşan Aydınlanmacı aklın dönüşümü incelenmiştir. Hobbes'un "Aşırılığın yolu bilgelik sarayına çıkar", "Seks zekice icat edilmiş bir cinsel yolla bulaşan hastalıktır" ve "İnsan aşırı düşünen bir hayvandır" ifadelerini içeren notları, onun Aydınlanma'nın akıl merkezli insan tanımına yönelik köktenci eleştirisini yansıtmaktadır. Bununla birlikte Hobbes'un bu eleştiriyi bilimsel deney, cerrahi müdahale ve biyolojik manipülasyon gibi araçsal aklın yöntemleriyle hayata geçirmesi, Horkheimer'ın Akıl Tutulması'nda tarif ettiği dönüşümün somut bir tezahürüdür: Amaçları sorgulama yetisini yitirerek salt araçları optimize etmeye indirgenen akıl, özgürleşme iddiasıyla yola çıktığı noktada yeni bir tahakküm biçimi üretmektedir. Hobbes'un paraziti, insanı aklın tahakkümünden kurtarma vaadindeki bir projenin, bizzat aklın araçsallaşması yoluyla öznenin çözülüşüne nasıl yol açtığını göstermektedir.

İkinci analiz hattında, parazitin yayılma biçimi ve enfekte bireylerin geçirdiği dönüşüm, Foucault'nun biyoiktidar çözümlemesiyle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Parazit, Foucault'nun modern iktidar için öngördüğü üretken niteliği somutlaştırmaktadır: Yasaklayıcı ya da bastırıcı bir mekanizma olarak değil, arzuyu kışkırtan, çoğaltan ve yayan bir güç olarak işlemektedir. Bu işleyiş, modern iktidarın cinselliği bir suskunluk rejimine tabi kılmak yerine onu tıbbi, pedagojik ve psikiyatrik söylemler aracılığıyla sürekli bir düzenleme nesnesi haline getirmesiyle yapısal bir benzerlik taşımaktadır. Enfekte bireylerin deneyimlediği "özgürleşme" hissi, Foucault'nun "tabi kılma" kavramı çerçevesinde açıklanabilecek bir yanılsamadır: Bireyler parazite tabi kılınırken eş zamanlı olarak yeni bir özne konumu edinmekte, ancak bu konum onların kendi arzularının faili olmaktan çıkarak iktidarın taşıyıcısı haline geldikleri bir varoluşa işaret etmektedir. Bu bulgu, Touraine'in modern toplumda bireyin propaganda, tüketim ve kitle kültürü tarafından kuşatıldığına dair tespitiyle de örtüşmektedir.

Üçüncü analiz hattında, Starliner Towers'ın mekansal düzenlenmesinin Aydınlanma'nın rasyonel ütopyacılığının çöküşünü nasıl görünür kıldığı incelenmiştir. Dış dünyadan yalıtılmış, tüm ihtiyaçların akıl tarafından planlandığı bu steril yaşam alanı, Foucault'nun disiplin toplumu çözümlemesindeki kapatılma mekanlarının modern bir apartman kompleksi biçiminde yeniden üretilmiş halidir. Filmin anlatısı boyunca bu mekân, tam da bastırıldığı ve dışladığı doğa tarafından içeriden fethedilmekte; havuz sahnesinde olduğu gibi rasyonel düzenin simgeleri ilksel dürtülerin hakim olduğu kaos mekanlarına dönüşmektedir.

Shivers (1975) filminin bu çalışma bağlamında ortaya koyduğu temel katkı, Aydınlanma eleştirisi ile biyoiktidar çözümlemesini beden-korku (body horror) türünün imkanlarıyla birleştirilerek modern rasyonalitenin açmazlarını somut bir anlatı düzlemine taşımasıdır. Film, aklın araçsallaşmasının yalnızca düşünsel düzlemde kalan bir felsefi sorun olmadığını, doğrudan bedeni, arzuyu ve özneliği hedef alan bir tahakküm biçimine dönüştüğünü göstermektedir. Hobbes'un projesinin başarısızlığı, Aydınlanma'nın özgürleşim vaadinin kendi içinde taşıdığı tahakküm potansiyeline dair kuramsal eleştirinin anlatsal bir doğrulaması niteliğindedir. Parazitin yayılımı ise Foucault'nun tarif ettiği üretken iktidarın işleyiş mantığının sinematografik bir modelini sunmaktadır.

Shivers, Aydınlanma düşüncesinin diyalektik dönüşümünü, modern öznenin çözülüşünü ve biyoiktidarın beden üzerindeki üretken işleyişini sineatorrafik bir anlatı içinde somutlaştıran bir yapıt olarak değerlendirilmelidir. Film, modern rasyonalitenin en temel açmazlarından birine işaret etmektedir: Aklın kendi ürettiği araçlar üzerindeki kontrolünü yitirmesi ve bastırılanın geri dönüşü, özgürleşme iddiasındaki her rasyonel projenin içinde taşıdığı tahakküm potansiyelini kaçınılmaz biçimde açığa çıkarmaktadır.

Kaynaklar

- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). Aydınlanmanın Diyalektiği (N. Ülner& E. Öztarhan Karadoğan Çev.). Kabalcı Yayıncılık.
- Bacon, F. (2012). Novum Organum (S. Önal Çev.). Say Yayınları.
- Bozkurt, N. (2013). Eleştiri ve Aydınlanma(felsefe araştırmaları). Sentez Yayıncılık.
- Butler, J. (2012). Bedenler ve İktidar, Tekrar (Çev. Ş. Öztürk). Cogito Dergisi, 70-71, 275-288.
- Cevizci, A. (2017). Aydınlanma Felsefesi. Say Yayınları.
- Chaunu, P. (2000). Aydınlanma Çağı Avrupa Uygarlığı (M. A. Kılıçbay, Çev.). Dokuz Eylül Yayınları.
- Çiğdem ,A. (1997). Aydınlanma Düşüncesi. İletişim Yayınları
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 512-523.
- Eroğlu, H. Ö. (2016). Foucault'nun İktidarlara. Amme İdaresi Dergisi, 49(2), 39-54.
- Foucault, M. (2001). Kelimeler ve Şeyler (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2006). Hapishanenin Doğuşu (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2007/2012). Cinselliğin Tarihi (H. U. Tanrıöver, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2004). Biyopolitikanın Doğuşu: Collège de France Dersleri (1978-1979) (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gros, F. (2021). Foucault (İ.Birkan, Çev.). İletişim yayınlara
- Horkheimer, M. (2013). Akıl Tutulması (O. Koçak, Çev.). Metis Yayınları.
- Keskin, F. (1999). Söylem, Arkeoloji ve İktidar. Doğu Batı Düşünce Dergisi, 3(9), 15-22.
- Sarup, M. (2004). Post-yapısalcılık ve Postmodernizm (A. Güçlü , Çev.) Bilim ve Sanat Yayınları
- Todorov, T. (2019). Aydınlanma Zihniyeti (A.Nüvit Bingöl, Çev.). bgst Yayınları.
- Touraine, A. (2002). Modernliğin Eleştirisi (H. Tufan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Urhan, V. (2010). Michel Foucault. Say Yayınları-fikir mimarları-24.